

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЗ «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»
ІСТОРИКО-ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ І
МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН**

**Українська словесність у полікультурно-освітньому
просторі сьогодення**

**ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

23-24 вересня 2021 року

Одеса – 2021

Г69

Друк за ухвалою вченої ради ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(протокол № 3 від 18 жовтня 2021 року)

Редакційна колегія:

Копусь О.А., перший проректор з навчальної та науково-педагогічної роботи

Кон О. О., декан історико-філологічного факультету;

Кучерява О. А., завідувач кафедри української філології і методики навчання фахових дисциплін;

Прокопенко Л. І., доцент кафедри української філології і методики навчання фахових дисциплін;

Босак Н. Ф., доцент кафедри української філології і методики навчання фахових дисциплін;

Горіна Ж. Д., доцент кафедри української філології і методики навчання фахових дисциплін (*відповідальний редактор*)

Євтушина Т. О., доцент кафедри української філології і методики навчання фахових дисциплін (*відповідальний секретар*)

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Мельник С. М. – к.філол.н., доцент кафедри інформаційної діяльності та медіа-комунікацій Державного університету «Одеська політехніка»

Караман С. О. – д.пед.н., професор кафедри української мови Інституту філології Київського університету Бориса Грінченка

Г69 Українська словесність у полікультурно-освітньому просторі сьогодення [Електронний ресурс] : збірник тез доповідей Міжнародної наукової конференції /відп. ред. Ж.Д.Горіна]. Одеса: ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», 2021. 184 с.

За зміст тез наукових доповідей, достовірність цитувань та оригінальність викладення матеріалу відповідальність несуть автори

© ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», 2021
©кафедра української філології і методики навчання фахових дисциплін
©Автори статей, 2021

canape.ru/business/vsya-statistika-interneta-i-socsetej-na-2021-god-cifry-i-trendy-v-mire-i-v-rossii/ (дата звернення: 24.08.2021); 3. Дербеньова Л. В. Літературний комп'ютерний феномен у комунікативно–мережевій культурній парадигмі. *Гілея: науковий вісник*, 2013. № 76. С. 151-153. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2013_76_54 (дата звернення: 23.08.2021); 4. Завадський Ю. Р. Типологія й поетика мережевої літератури і сучасне західне літературознавство : Автореф. дис. .... канд. філол. наук: 10.01.06. Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В.Гнатюка. Тернопіль, 2006. – 21 с. 5. Корнев С. Теория сетературы. *Новое Литературное Обозрение*, 1998. № 4. С. 32. 6. Маркова В. Феномен мережевої літератури: книгознавчий аспект. *Вісник Книжкової палати*, 2015. № 1. С. 42-45. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2015_1_15 (дата звернення: 23.08.2021); 7. *Social Media AU*. URL: https://fanlore.org/wiki/Social_Media_AU (дата звернення: 24.08.2021).

УДК 82.09: 929 (477)

Анастасія Кобилянська, Ірина Нечиталюк

Одеський національний університет імені І.І.Мечникова

**«ПРОБЛЕМА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ У РОМАНІ «ЗАБУТТЯ»
ТЕТЯНИ МАЛЯРЧУК**

У дослідженні на прикладі прози Тетяни Малярчук поглиблюється погляд на механізми повернення до сучасності через художню літературу імен відомих історичних діячів початку ХХ століття. Здійснено спробу проаналізувати ідеї головних героїв, як носіїв картини світу, її індивідуально-особистісного та колективно-національного орієнтирів.

Ключові слова: Тетяна Малярчук, проблематика, історична пам'ять.

The article reveals the analysis of the mechanisms of returning to modernity through fiction literature names of famous Ukrainian figures of the beginning of XX century as V.Lipinsky, using the example of the Oblivion by Tania Maliarchuk. From this point of view the authors study the plot of composition originality of the novel "Oblivion" by Tania Maliarchuk.

Ключові слова: Tania Maliarchuk, historical memory, novel "Oblivion"

Постановка проблеми. Українські автори намагаються зламати усталені уявлення читача про світ, філософськи осмислюючи закони світобудови, долю цивілізації, цілком вписуючись цим у загальноєвропейський контекст. Основні проблеми, до яких звертаються представники постмодерну, – пошук молодою людиною себе, визначення життєвих орієнтирів, сенсу життя, протест проти «жорстоких» звичаїв «дорослого» світу із його лицемірством та подвійними стандартами.

Вельми злободенною в останні роки в постмодерній літературі є тема моралі та моральних пошуків, дуже чітко простежується потяг до коріння українськості, бо саме це є найпершою ознакою існування нашої нації, яка під загрозою московської навали та зросійщення все одно впевнено прямує до вільної родини європейських народів. На наш погляд, саме Таня Малярчук, авторка кількох збірок короткої прози (зокрема, «Згори вниз. Книга страхів», «Як я стала святою», «Говорити», «Звірслов»), кількох романів «Біографія випадкового

чуда» (2013), «Забуття» (2016), есеїстки, яка регулярно дописує в україно- та німецькомовні медіа, та її роман «Забуття» є одним із яскравих прикладів виразного літературного тренду останніх років – творів, присвячених питанням приватного виміру історії. Кожен, хто торкається сторінок роману «Забуття», спершу отримує цілковите враження, що ця книга є продуктом модного тренду, започаткованого відомою українською письменницею та громадською діячкою Оксаною Забужко. Однак, поринувши в зміст роману, стає зрозумілим: перед нами твір, який у найяскравіших кольорах живопису зображає події минулого, коли у муках та судах народжувалася славетна українська державність. Також на сьогодні важливим є, на нашу думку, що «Забуття» – дуже очікуваний роман, присвячений актуальній темі пошуку національно-культурної ідентичності та розкриттю маловідомих сторінок вітчизняної історії, вже встиг стати надбанням і предметом обговорень широкої та добре поінформованої громадськості. Та це й не дивно, бо коло різнопланових образів, які переплітаються у дві сюжетні лінії, історичну та сучасну: політика і мислителя В'ячеслава Липинського й жінки з теперішнього, яка з його допомогою шукає шлях до себе, розвиває вміння одночасно дивитися назад і вперед. Це спроба згадати забуте. А також об'єднати індивідуальне і колективне в українській пам'яті, історичну достовірність і художню вигадку, кохання і покликання, божевілля і здоровий глузд. Незаангажований свіжий погляд на історичні постаті минулого, їхнє відродження у сучасному світі через призму історичного сприйняття дійсності, що й зумовило **актуальність дослідження.**

Мета цієї розвідки полягає у науково обґрунтованому вивченні проблематики роману сучасної української письменниці Т. Малярчук «Забуття» та з'ясуванні сюжетно-композиційної своєрідності твору.

Викладення основного матеріалу. Роман Т. Малярчук вперше був опублікований в Україні в 2016 році у Видавництві Старого Лева. Як ми вже зазначали, роман розповідає про пошуки жінкою себе через дослідження життя В'ячеслава Липинського (1882 – 1931). Книжка увійшла у Довгий список літературної премії Книга року ВВС-2016, згодом і в короткий, а 9 грудня 2016 року було оголошено про перемогу. Пізніше роман отримав премію «ЛітАкцент року» в номінації «Золота булька» як книжка-розчарування. Таким чином, роман отримав як схвальні, так і доволі критичні відгуки, однак посів помітне місце у творчості молодого українського письменства і знайшов свого читача та критика.

Історичну площину твору можна охарактеризувати, як діахронічну, оскільки вона охоплює декілька часопросторових пласти: Краків та Відень, Галицька провінція першої половини ХХ століття і Волинь, Київ, Уманщина початку ХХІ століття. Основою для роману послугувало життя політика-невдахи і пристрасного мислителя В'ячеслава Липинського. Українська нація завинила перед ним, але ще більше вона завинила перед собою, тому що у той час наша нація була надто слабкою, щоб не стати жертвою. Хоча й з іншого боку, якраз слабкі та покірливі змогли вижити і народити тих, що пізніше народять нас [2].

Як слушно зауважує А. Герасимова, «забуття було в цьому процесі відродження необхідним актом самозахисту. Я почуваюся тим крайнім поколінням, яке тепер змушене віддавати борги. Розрізати запалені рани, боротися зі страхом, брати відповідальність, визнавати вину і прощати. Цей роман – данина моєму корінню. Я мусила його написати» [1].

У романі «Забуття» авторка розмірковує над філософськими питаннями, що таке час, порівнюючи його з китом, який все поглинає, зрівнює у бездонному череві геніїв і невдах, шляхетних добродіїв і політичних злочинців. Багато людських життів непересічних українців були заковтнуті невблаганним часом, немов планктон. Їх неможливо дістати із забуття, однак сучасники раз у раз відчують потребу згадувати минувшину, постаті, які залишили певний слід в історії людства. У романі Т. Малярчук тим славетним забутих виступає В'ячеслав Липинський, український історик з польським корінням, філософ та політик, теоретик національного консерватизму і засновник українського монархізму. Головний герой роману – палкий ідеолог національного монархізму, чий «Листи до братів-хліборобів» та «Україна на переломі» мусили б стати (але не стали) настільними книгами для наших політиків. В'ячеслав Липинський обрав непростий шлях, життя політика було схоже на рух проти вітру, свою особисті амбіції він пожертвував в ім'я ідеї. Але і його поглинули жорнова історії. Таня Малярчук вкладає розповідь про цю постать в уста героїні роману, нашої сучасниці, яка присвятила себе дослідженню старих газет, щоб пізнати власну ідентичність і наблизитися до минулого, яке вирізали з її історії, як з кіноплівки.

В основі роману Т. Малярчук «Забуття» лежать реальні політичні події сторічної давнини. Одним із завдань письменниці стало розкриття політичної дійсності, а не вигадання неправдивих фактів і дій, зображення суспільного розвитку України на початку ХХ ст. Основна думка твору акцентована на проблемах соціально-політичного характеру (порушуються загальнонаціональні проблеми); головний герой роману В. Липинський постає виразником ідеологічних і політичних переконань прогресивної української еліти того часу. Текст роману документалізовано, оскільки має фактажну основу завдяки використанню певного документарію. Т. Малярчук вдалося досягнути балансу між фактами та вимислом. Хоча зображення національних політичних діячів у романі має дещо довільний характер, домислюються другорядні персонажі, але авторці вдалося правдиво відтворити епоху піднесення української національної ідеї, змалювати побут, суспільні відносини тогочасної України. Ми спостерігаємо відтворення історичних подій без пафосу, повчання та бравурної героїзації.

Сама письменниця у передмові до видання так характеризує твір: «Забуття» – це мій роман про ХХ століття, мої сто років, але не самотності, а втраченої пам'яті». Роман писався 4 роки. Над історичними матеріалами авторка працювала в Австрійській національній бібліотеці більше року, а перші 100 сторінок переписувалися 5 разів. Т. Малярчук, перебираючи можливі варіанти заголовку роману, довго не могла вибрати остаточну назву, а на одному із літературних заходів, за порадою із Ю. Андруховича, зупинилася на «Забутті».

Книжковий оглядач та літературний критик А. Герасимова на сайті культурно-видавничого проекту «Читомо» зауважила, що: «Малярчук вдається до майже мінімальних мовних стилізацій і наближень до часу Липинського, але при цьому лаконічно, але впевнено створює кілька виразних другорядних персонажів... Здається, що у тексті «Забуття» цінність саме у деталях, маленьких людях, які обрамляють велику особистість, одночасно створюючи її» [1]. М. Шокало, даючи оцінку роману Т. Малярчук, пише, що «Забуття» – важка книжка, але написана легко і пронизливо... Цей роман схожий на вирваний із душі іржавий цвях, який не давав їй жити» [2].

Крім екзистенційного страху забуття, який властивий кожному письменнику, Т. Малярчук вклала у роман й історичний приклад забуття колективного, коли цілі покоління стерли зі своєї генетичної пам'яті деяких історичних постатей, які чимало зусиль доклали для розбудови Української державності. З часом поринуло у забуття явище еміграції української інтелігенції у 1920-х роках. Філософи, політики, державні діячі, інтелектуали дуже часто виїжджали, рятуючись від швидкоплинних змін політичних уподобань, ідеологій, висміюючи більшовицькі ідеї і мріючи про те, що на чужині їм вдасться сформуванню ідею української державності. Імена більшості із них канули в забуття. Через долю одного із головних героїв роману – мислителя, політика В'ячеслава Липинського – письменниця описала забуття цілого покоління.

Для роману Тані Малярчук «Забуття», перш за все, характерним є кількість амбіцій та прагнень, зокрема у висвітленні соціально-політичних подій, у посилах про те, що українці вкотре наступають на ті самі граблі, намагаючись будувати свою національну ідеологію на боротьбі проти когось чи чогось. Як і сто років тому для В'ячеслава Липинського, для українців новітньої доби важливими є поняття честь, дисципліна, ідейність, шляхетність у контексті існування та функціонування держави.

За допомогою роману письменниця повертає ім'я В'ячеслава Липинського до сучасного читача. Услід за видатними діячами, як от Володимир Винниченко, Євген Чикаленко, Михайло Драгоманов, В'ячеслав Липинський є людиною, про яку варто знати. До того ж, Малярчук розкриває важливу тему національно-культурної ідентичності: польський шляхтич Липинський стає теоретиком української ідеї й українським дипломатом, він всюди називається українцем і використовує українську мову. Завдяки роману ми також дізнаємося, що слава ні прижиттєва, ні посмертна, нічого не дає цій історичній постаті, адже через свою діяльність Липинський пересварився з усіма – від власної родини до інших українських діячів; статків не заробив, а державу, яку він представляв у Відні, знесло вихором історії. Саме такі риси характеру як вірність ідеї та впевненість цього персонажа викликають повагу; утім, у романі так і не знаходимо переконливої відповіді на питання, чому Липинський раптом вирішив вдатися до таких радикальних змін у власному світогляді. У романі загалом небагато переконливих, вичерпних відповідей – більше переказу прочитаних авторкою першоджерел.

Тому основною проблемою, яку Таня Малярчук порушує у своєму романі, є проблема пам'яті та забуття, яка, у свою чергу, є неймовірно назрілою в наш час, адже не слід забувати, що історія рухається по спіралі. Адже саме в минулому людина знаходить джерело для формування свідомості, пошуку свого місця в навколишньому світі та суспільстві. При втраті пам'яті втрачаються всі соціальні зв'язки. Вона є певним життєвим досвідом, усвідомленням пережитих подій. Не менш важливою є й історична пам'ять, яка передбачає збереження історичного та соціального досвіду. Саме від того, наскільки дбайливо в родині, місті, країні ставляться до традицій, безпосередньо залежить історична пам'ять. Тому у літературі минулого століття центральне місце посіло питання відповідальності за страшні наслідки минулого. У творах багатьох авторів фіксуємо проблему історичної пам'яті. Аргументи з літератури служать тому прямим доказом. Наприклад, О. Т. Твардовський закликав у своїй поемі «По праву пам'яті» переосмислити сумний досвід тоталітаризму. Не обійшла поза увагою цю проблему й Анна Ахматова в знаменитому «Реквіємі». Поетка розкриває всю несправедливість, беззаконня, які панували в той час в суспільстві, наводить вагомі аргументи. Проблема історичної пам'яті простежується і у творчості О. І. Солженіцина. Його оповідання «Один день Івана Денисовича» містить вирок тогочасній державній системі, в якій пріоритетами стали брехня і несправедливість.

Також центром загальної уваги є питання, пов'язані зі збереженням пам'яток старовини. У суворий постреволюційний період, який характеризується зміною політичного ладу, відбувалося повсюдне знищення колишніх цінностей. Все це призвело до того, що сучасне покоління забуває минуле, а отже, важливі події історії країни не будуть відомі наступному поколінню. Якщо не поважати своєї історії, не шанувати своїх предків, втрачається історична пам'ять, та й нація як така. Тому роман Тані Малярчук «Забуття» є ще одним свідченням того, що історична пам'ять є важливим фактором у будівництві нового процвітаючого суспільства, й не слід забувати наших предків, які власноруч створювали націю, до якої, власне, ми належимо.

Проблематика роману достатньо поліфонічна, але принципово важливе місце у колі сформульованих письменницею питань посідає, на нашу думку, питання морально-психологічного вибору особистості, яке суголосне за концепцією письменниці в певному сенсі вибору історичному. Тому не випадковою є побудова твору. У романі Т. Малярчук «Забуття» наявні дві сюжетні лінії оповіді. Письменниця протиставляє абсолютно різні особистості. Авторка на самому початку роману зазначає про те, що не існує нічого спільного між головними героями: видатним політичним діячем епохи українського державотворення початку ХХ століття, невизнаним генієм, політологом В'ячеславом Липинським, до ідеалізму якого були не готові прихильники радикальних дій, та середньостатистичною письменницею-філологинею, схильною до неврозів і депресивних станів.

У творі простежуються два види сюжету: концентричний і хронікальний. Перший полягає в тому, що події роману «Забуття» поєднані причинно-наслідковим зв'язком; дії сконцентровані навколо двох головних героїв. Другий передбачає поступовість розвитку подій у далеких 1910-1920-х роках та у теперішніх днях. У романі наявні різні нарративні стратегії: розповідь у формі щоденників, листів, уривків газетних статей сторічної давності. Оповідь у романі ведеться від першої особи: головна героїня відкриває читачеві історію свого простого життя літераторки і паралельно розповідає про біографію В. Липинського – головного героя іншої сюжетної лінії. Така оповідна стратегія роману призводить до функціонування художнього часу у двох площинах: фабульно-сюжетний час (пригоди політика В. Липинського, які відбулися на початку ХХ ст.) та оповідально-нараційний час (теперішній, співвіднесений оповідачеві час, у якому філологиня пише свої оповідання, а також розкриває маленькі трагедії особистого життя і життя своєї родини; ці події відбуваються через сто років після подій, пов'язаних з діяльністю В. Липинського).

Висновки. Отже, особистісний розвиток, мрії, поривання, дії одного з головних героїв роману – В. Липинського поєднують у собі національно-свідому, патріотичну енергію української інтелігенції доби українського державотворення. Життєвий шлях В. Липинського в еміграції розгортається на тлі значущих і складних історичних перипетій. Поступово, крок за кроком, Т. Малярчук влітає сторінки з біографії українського політика у книгу життя України початку ХХ ст., художньо втілюючи химерно розроблений план твору, тобто його композицію. Авторка надає право читачеві самому визначити кут, за допомогою якого він трактуватиме роман: чи то історичний чи то психологічний. Роман «Забуття» написано прозоро, просто і загалом реалістично. У цьому сенсі він, з одного боку, помітно відрізняється від попередньої творчості Тані Малярчук, а особливо ранньої, а з другого, викликав схвалення в багатьох критиків і оглядачів, переконаних, що сучасній українській літературі бракує саме виразної сюжетності та прозорості. Тож і нагорода премією «Книга року ВВС» виглядала очікувано.

Література:

1. Герасимова А. «Забуття» чи знаходження себе через Липинського / А. Герасимова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://starylev.com/club/article/zabuttya-chy-znahodzhennya-sebe-cherez-lipynskogo>.
2. Шокало М. Протяг із душі і минулого - рецензія на Малярчук / М. Шокало [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-38209585>.